

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Erasmus af Rotterdam 1511, filosof

”Horats Argiver var heller ikke helt forkert på den, han der for så vidt var vanvittig, som han nød at sidde alene hele dage i teateret, leende, klappende, jublende, fordi han troede, at der dér blev opført de dejligste stykker, skønt der ikke blev opført noget som helst...

Mens han optrådte helt normal i livets øvrige gøremål: Venlig som vært og som ægtemand hensynsfuld, mild imod slaver, kunne beherske sin harme, hvis sejlet var brudt for en vindunk

Da han havde fået medicin af sin bekymrede familie og var kommet af sin sygdom og kommet til sig selv, gik han således i rette med dem: Ak, mine venner, I ville frelse mig illusionen, der var min kæreste glæde

Og det var ikke med urette: Det var nemlig dem, der tog fejl og havde mere brug for nyserod, da de troede at en så fornøjelig og behagelig form for vanvid var et onde der måtte fordrives med mixtur”

(Preben Brandt: Socialpsykiatri – Psykiatri på et humanistisk grundlag)

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Workshop 2

Mit bidrag:

- **Hvad er det for opgaver, der ligger i det udgående og opsøgende arbejde?**
- **Hvordan rammesættes løsningen af disse opgaver?**
- **Bidrag til forståelse af de dilemmaer, der skal forvaltes i mødet mellem borger og medarbejder**

Jeres bidrag:

- **Stille jeres praksisfortællinger til rådighed**
- **Bidrage til diskussion**

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Støtte- og kontaktpersonordningen

Kommunen sørger for tilbud om støtte- og kontaktperson til personer med sindslidelse (Serviceloven § 80)

Formålet er (Vejledning om Støtte- og kontaktpersonordningen)

- at støtte- og kontaktpersonen sammen med brugeren identificerer og formulerer brugerens behov for omsorg, støtte og service og sikrer, at brugeren modtager dette i overensstemmelse med brugerens rettigheder
- at støtte- og kontaktpersonen sammen med brugeren understøtter, at andre indsatser planlægges, samordnes og gennemføres
- at støtte- og kontaktpersonen bistår brugeren i kontakten med myndigheder mv.

I støtte- og kontaktpersonordningen har brugeren ret til at være anonym

Støtte- og kontaktpersonen har dog pligt til at gøre notater om forhold, som er af betydning for en forvaltningsmyndigheds afgørelser

Omsorgspligt

Til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer, skal der ydes en særlig indsats. Formålet med indsatsen er:

- at forebygge, at problemerne for den enkelte forværres
- at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktioner samt udviklingsmuligheder
- at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje, og
- at yde en helhedsorienteret indsats med servicetilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder botilbud efter lov om almene boliger mv. eller i botilbud efter denne lov (Serviceloven § 67)

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Omsorgspligt - fortsat

Kommunen eller amtskommunen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet jf. § 67 til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, **uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte**. (Serviceloven § 67a)

Omsorgspligt giver ikke hjemmel til magtanvendelse (§ 67a, stk 1, pkt 2)

Omsorgsplikten er forudsat i reglerne om visitation og planer i servicelovens § 111, idet det er en forudsætning for at kunne yde den fagligt forsvarlige indsats, at hjælp også kan ydes, uanset om den pågældende modsætter sig eller mangler forståelse for den indsats, den sociale myndighed mener, vil være den fagligt forsvarlige og nødvendige.

Hvis modtager aktivt modsætter sig eller ikke forholder sig til den tilbudte omsorg, må der foretages et konkret skøn over, om omsorgen kan tilbydes på andre måder, som er mere imødekommende over for den pågældende, eller om pligten til at undgå omsorgssvigt tilsiger, at netop denne indsats skal ydes netop her.

(Vejledning til servicelovens § 67a og kapitel 21)

Retsregler bygger på værdier

Hensynet til den enkelte kan ikke alene afgøres ud fra overvejelser om selvbestemmelsesretten. I en række situationer vil det være relevant og nødvendigt at overveje hensynet til den enkeltes **værdighed** og **sociale tryghed** ligesom hensynet til andre - fx en ægtefælle - kan indgå i den samlede vurdering af hvordan omsorgen skal tilrettelægges. Respekten for den enkeltes **personlige integritet** og frihed er således en samlet konkret afvejning af forskellige ofte modstridende hensyn.

Når fx demente forlader boligen uden at være påklædt eller modsætter sig grundlæggende hygiejne, kan det være forbundet med **tab af værdighed**. Overvejelserne om værdighed kan derfor indgå i den samlede afvejning af, hvordan omsorgen skal tilrettelægges. Den samlede afvejning af de forskellige hensyn skal dog altid finde sted ud fra en vurdering af den enkeltes forhold.

(Lov om Social Service - lovmotiver).

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Konkretisering af begreber i en tid uden fælles forståelseshorisont

Den bløde relativisme fører til et forbud mod moralske idealer, og i det hele taget top-down reguleringer, da sådanne vil ophøje bestemte livsformer eller handlemåder til efterstræbelsesværdige frem for andre. Individualismen og den bløde relativisme viser sig i praktisk socialarbejde som en manglende evne hos socialarbejderen til at orientere sig ud fra generelle hierarkiske og faglige idealer som fx retslig regulering og socialfaglige begreber.

Lektor Peter Højlund, RUC "Værdier i socialpolitikken"

Vi skal gøre "det gode" – afveje en række forskellige hensyn

"Det gode"

Nytteetik

Det gode er et spørgsmål om det som man opnår ved sin handling – det som fører til fordel for flest mulige

Fokus på resultat – Ex. selvhjulpenhed

Pligtetik

Det gode handler ikke primært om hvad man opnår, men om hvordan man opnår det

Fokus på proces – Ex. respekt for den andens personlige grænser

Hvad er det vigtige? Det enkelte menneske uanset dets fejl og mangler, eller det resultat, som der kan opnås ved *behandling*?

eller

Hvad er det vigtigst og rigtigst, at opfatte det som en pligt at gøre det i sig selv gode uden tanke for resultatet, eller bag sin handling bestandigt at fastholde, at det som er det fornuftige at gøre, er det nyttige?

Flere afvejningsopgaver

Regler om tavshedspligt kan tilsidesættes af reglerne om omsorgspligt

- En støtte- og kontaktperson skal kontakte kommunen, hvis en person har behov for helt nødvendig hjælp
(Vejledning om Støtte- og kontaktpersonordningen)

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

I sjældne situationer tilsidesættes reglerne om tavshedspligt om oplysningspligt

- Videregivelse af oplysninger uden samtykke er berettiget når den der har tavshedspligt samtidig har pligt til at videregive oplysninger eller handle i berettiget varetagelse af åbenbar almen interesse eller af eget eller andres tarv (Straffeloven § 152e)
- Der er pligt til at videregive oplysninger, når hensynet til private eller offentlige interesser klart overstiger hensynet til hemmeligholdelse. Der skal finde en interesseafvejning sted. I tilfælde for en person er selvmordstruet er der pligt til at videregive oplysninger (Vejledning om Støtte- og kontaktpersonordningen)
- Enhver har pligt til at reagere ved alvorlige trusler. Det skal dog være trusler af en vis alvorlig karakter. At en person er mindre voldelig er ikke nok. Er støtte- og kontaktpersonen i tvivl kan kommunen spørges til råds (Vejledning om Støtte- og kontaktpersonordningen)
- Enhver har pligt til at underrette kommunen, når et barn udsættes for forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare. Offentlige ansatte og læger skal desuden orientere kommunen, når de ser et barn eller en ung under 18 år, som har behov for social bistand, der ikke kan afhjælpes på det sted hvor de selv virker (Serviceloven § 35)
- Enhver der får kendskab til, at et barn eller en und under 18 år udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed i fare, har pligt til at underrette kommunen (Serviceloven § 36)

Afvejning af hensyn i samarbejde...

Kommunen eller amtskommunen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan varetage den pågældendes interesser. Kommunen eller amtskommunen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede statsamtet om at beskikke en værge efter værgemålsloven. (§ 67 a stk. 2)

Vejledningen om magtanvendelse præciserer, at kommunen eller amtskommunen ”i forbindelse med den særlige indsats for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne er forpligtet til at påse, om den pågældendes interesser bliver varetaget på betryggende vis”.

...”at det er nødvendigt at få det bedst mulige grundlag for at hjælpe, der skal gives. Det er derfor vigtigt at inddrage andre, der har et nært kendskab til pågældende i beslutningsprocessen. Det kan være en ægtefælle, en pårørende, en værge eller andre som er i nær kontakt med den pågældende”.

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Borgeren skal kende sin ret

Et eksempel

Afgørelser om tildeling af hjælp

§75. Kommunen træffer afgørelse om tildeling af personlig hjælp og pleje m.v. efter dette kapitel. Kommunen behandler anmodninger om hjælp efter §71 ved en konkret, individuel vurdering af behovet for hjælp til de opgaver, som modtageren ikke selv kan udføre. Ved vurderingen af behovet for hjælp skal kommunen tage stilling til alle anmodninger om hjælp fra ansøgeren.

§75 a. Afgørelsen skal meddeles ansøgeren skriftligt og skal være ledsaget af en skriftlig begrundelse. Af afgørelsen skal det fremgå, hvilke af ansøgerens anmodninger om hjælp kommunen har kunnet eller ikke har kunnet imødekomme.

At respektere den andens handlemuligheder

John Locke – engelsk filosof (1632 – 1704)

fortæller om en mand, der skal sørge for at et par fanger ikke undslipper. Fangerummet har tre døre, hvoraf låsen på den ene ikke virker. Han fører dem ind i rummet, drejer nøglen kraftigt om i de to døre, og låser den tredje udefra. Kan fangerne nu gøre det, de ønsker at gøre? Ja, de kan bare åbne den ene dør og slippe væk. Deres handlefrihed er ikke blevet begrænset. Det vogteren har påvirket, er ikke fangernes situation, men deres opfattelse af den. De tror, de er låst inde, og er dermed afskåret fra at forholde sig til en valgmulighed, de faktisk har.
(Jørgen Husted, lektor i filosofi, Aarhus Universitet)

Juraen i det sociale arbejde

I sociale institutioner får juraen eller “systemet” ofte karakter af fjendebilleder. I sociale miljøer taler man om, at man må udføre godt socialt arbejde på trods af “loven” og man anvender betegnelsen “socialarbejderen som advokat for brugeren”, hvor den institution man selv er en del af, er modpart. Hvis en bruger klager ændres dette billede.
Peter Højlund, RUC “Værdier i socialpolitikken”

Betydningen af borgernes retssikkerhed

Det retslige fællesskab er betydningsfuldt for mennesket sociale identitetsdannelse. At være anerkendt om juridisk person er en betingelse for at kunne udvikle selvagtelse, dvs. for at kunne udfolde sin egen autonomi i offentlige sammenhænge. Det at frakende en borger status af at være en fuldværdig og ligeberettiget samtalepart i institutionerne nedbryder individets selvagtelse med konsekvenser for borgernes identitet. *Retsfilosof Alex Honneth: “The Struggle of Recognition” 1995 / Lektor Peter Højlund, RUC “Værdier i socialpolitikken”*

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Magtanvendelse

Er det nødvendigt at anvende magt i udøvelse af omsorgen skal sådanne indgreb have hjemmel i servicelovens §§ 109 a-e

Magt er et aktivt indgreb, som sættes i værk overfor en person der aktivt modsætter sig eller forholder sig passivt til et konkret tilbud eller opfordring. (Vejledningen)

Forud for anvendelse af magt

- skal der foreligge den fornødne faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne (§ 109 stk 2)
- skal der foretages hvad der er muligt for at opnå personens frivillige medvirken til en nødvendig foranstaltning (§ 109 stk 3)
- anvendelsen af magt skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået. Er mindre indgribende foranstaltninger tilstrækkelige, skal disse anvendes (§ 109 stk 4)
- magtanvendelse skal udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende og andre tilstedeværende, således at der ikke forvoldes unødigt krænkelser eller ulempe (§ 109 stk 5).

Lovlig magtanvendelse er

a. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende alarm- og pejlesystemer eller særlige døråbnere for en person, når der er nærliggende risiko for at denne ved at forlade boligen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko. Bestemmelsen omfatter ikke udstyr egnet til kontinuerligt at overvåge en persons færden (i en afgrænset periode – beslutning forelægges det sociale nævn, hvis mod pågældendes vilje)

b. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person eller føre denne til et andet opholdsrum, når der er nærliggende risiko for at personen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade og forholdene i det enkelte tilfælde, gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko (i akutte situationer kan afgørelse træffes af personale - skal efterfølgende indberettes til myndighed)

Kommunen eller amtskommunen kan undtagelsesvis og i en afgrænset periode træffe afgørelse om anvendelse af fysisk magt i form af at fastholde en person, hvis dette må anses for en absolut nødvendighed for at udøve omsorgpligten i personlige hygiejnesituationer.

Det skal samtidig gennem den faglige handleplan søges sikret at magtanvendelse i personlige hygiejnesituationer, i fremtiden kan undgås.

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Personlige hygiejnesituationer er:

1) tandbørstning, 2) barbering, 3) hårvask, badning og tøjskifte 4) klipning af hår og negle 5) skiftning af bleer og bind 6) pleje af hud 7) fjernelse af madrester i kindpose og mundhule

Det skal præciseres i kommunens eller amtskommunens afgørelse hvilke konkrete hygiejneforhold afgørelsen vedrører.

c. Under samme betingelser som i § 109 a kan kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af fastholdelse af en person for at forhindre denne i at forlade boligen eller for at føre denne tilbage til boligen (i en afgrænset periode - beslutning forelægges det sociale nævn, hvis mod pågældendes vilje – bistand fra advokat)

d. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fastspænding med stofsele til kørestol eller andet hjælpemiddel, seng, stol eller toilet for at hindre fald, når der er nærliggende risiko for, at en person udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet. **Ikke fiksering** (i en afgrænset periode – beslutning forelægges det sociale nævn, hvis mod pågældendes vilje)

e. Kommunen eller amtskommunen kan indstille til det sociale nævn at træffe afgørelse om at en person, der modsætter sig flytning eller mangler evnen til at give informeret samtykke, skal optages i et bestemt botilbud, når det er absolut påkrævet for at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, når hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig, når den hidtidige bolig, når den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger, når den pågældende udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade og det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning (bistand fra advokat)

For personer der ikke modsætter sig flytning, men som mangler evnen til at give informeret samtykke og hvor den psykiske funktionsnedsættelse er en følge af en aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende, kan kommunen eller amtskommunen træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis kommunen eller amtskommunens indstilling tiltrædes af den af statsamtet beskikkede værge.

Klageadgang

Kommunens og amtskommunens beslutninger efter §§ 109a,c,og d, der ikke kan træffes mod pågældendes vilje, samt beslutninger efter § 109b kan indbringes (påklages) for det sociale nævn (§109i)

De sociale nævns afgørelser i sager efter § 109 a, c, d og e kan indbringes for Den sociale Ankestyrelse.

Oplæg ved konference om magtanvendelse i socialpsykiatrien:

Dilemmaer omkring magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i forhold til udgående og opsøgende arbejde

Registrering

Optagelse i særlige botilbud efter § 109 e og enhver form for ikke godkendt magtanvendelse i forbindelse med foranstaltninger efter §§ 109 a - d skal straks registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen eller amtsrådet (§109l)

Tilsyn

Kommunen og amtskommunen følger udviklingen i anvendelsen af magt og andre indgreb i den personlige frihed med henblik på en vurdering af behovet for opfølgning. Beretning forelægges årligt kommunalbestyrelsen eller amtsrådet.